

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Rieger Imre.

Belmunkatársak: DR. BARTÓK ISTVÁN, BOD PÉTER, BOROS GYÖRGY, DR. CSERNÁTONI GYULA,
SZIRJÁK ALBERT, DR. FERENCZI ZOLTÁN, SÁNDOR JÓZSEF.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számítottak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (Lyceum-épület); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — NAGY KÁLMÁN közs. isk. igazgató-, egyleti pénztárnok címén — a kiadó hivatalba (Feleki út 1. sz. a.) küldendők

Küzdelmek, lelkerő.

I.

Az ember előnye az állat felett az is, hogy nem él kizárólag a jelennek, hanem hogy lélekben a múltnak és jövőnek is élhet. Ezen képességnek köszönhetjük azt, hogy szép élményeinket kiszakíthatjuk a feledésből és az emlékezetben utánélvesszük; ennek köszönhetjük azt is, hogy a jövőndő örömeiket már jelenvalóknak gondolhatjuk és azok képzetében felfrissülhetünk, még mielőtt azok valósultak. Nem ritka eset, hogy az ily előlegezett élv tisztább, bensőbb boldogságot okoz, mint magok valósult reményeink.

Fájdalom e képességünknek, hogy a múltat és jövőt jelenvalóknak gondolhatjuk, megvannak a maga árnyoldalai. Ebből ered egyrészt elveszített örömeink felett való szomorkodásunk, a megcsalt reményeink okozta bánat, a megbánás rágódo férge, másrészt a kilátás jövőndő bajokra és vele a halvány félelem és az aggódo gond. Foglalkozzunk egy kissé velök!

Ki nem ismeri őket, kedélyéletünk e kegyetlen rémeit, e komor árnyakat, melyeket fenyegető baj előre vet; e hivatlan vendégeket, kik boldog, elégedett jelenünket elkeserítik; kik velünk asztalhoz ülnek, kelletlen tolakodásaikkal sarkainkhoz tapadnak, ágyunk mellett őrt állanak, sőt bennünket álmainkban is üldöznek?

Csak a boldog aranyifjuság, mely egészen a jelennek él, ment ettől, a fenyegető bajoktól megóvjá a szülői szeretet védpaizsa.

Minél élénkebben gondoljuk a jövőt jelenvalóknak, annál élénkebben remélünk, félünk és aggódunk. Azért szenved többet a képzelet gazdag és a jó szívű ember, mint a buta elméjű és durva, a művelt mint a műveletlen. A dijoni Akadémia azon jutalomkérdésére, hogy a művelődésben való előhaladás az embereket nagygyában és egészben boldogabbá teszi-e, Rousseau nemmel felelt.

Sok igaz van abban, hogy a művelődés, polgárosodás előhaladásával nem leszünk gazdagabbak sem a szerencsében, sem a boldogságban, sőt az életben annyival többször sebezhetnek meg; s ezért annyival is többet kell szenvednünk, minél sokoldalubb művelt-

ségünk. Megakadályozzuk-e ezért az előhaladást? Utasítsuk-e vissza a művelődést? Avagy visszatérjünk a műveletlenség állapotába? Nem, ezt nem szabad tenünk! Az életörömeik, ha apadnak is, fokozza azokat minőségök, és ha a barbár és miveletlen proletarius sok szenvedéstől marad megóva, a melyek a cultur embert oly gyakorta sújtják, úgy ezzel szemben fogékonyága van ennek oly élvezekre, a melyekről amannak sejtelmé sincs! Gondoljunk csak a természetvizsgáló fenséges örömeire, midőn egy új igazságot felfedez, a művészére, ki teremtő szellemének lángeszű alkotását fáradságos küzdelmek után teljes műképben maga előtt látja, azon tiszta örömeikre, a melyek a tudomány-barátjának ismeretei gyarapodását, az aesthetikusnak a szép, nemes, igaz élvét biztosítják, egy szép családi élet nemes örömeire és arra az élvezetre, a melyet szeretetreméltó és művelt emberek társaságában találunk. Mily nyomorultak és durvák ezzel szemben a vadember örömei, de nemcsak azon vadaké, kiket szorosabb értelemben így nevezünk, hanem amazoké is, a kik közöttünk élnek, de mint a kulturélet mostoha gyermekei vad erkölcsekben a tulajdonképi vadakat gyakran messzi felülmulják.

Ha az élet érték-meghatározására nem volna más mértékünk, mint a szenvedések többé vagy kevésbé teljes távolléte, akkor igenis boldogabb volna a vad — mint a kulturreMBER; de a majom is boldogabb mint a vadember, a giliszta boldogabb mint a majom és a növény boldogabb mint a giliszta. Hisz ez még érzi a fájdalmat, a melyet amaz nem ismer. Ki akarna ezért vad, majom, giliszta, sőt növény lenni? vagy Schopenhauerrel amaz epés nézetet pártolni: Hogy legjobb volna, ha a világ nem is létezne!

Igaz, hogy látkörünk terjedésével az élettartalom gazdagítása és netemesítésével, a magasabb örömeik és élvezek iránt való fogékonyágunk fokozásával érzékenységünk is növekedik azon tövises és tuskék iránt, a melyekkel a kulturreMBER életútja oly gazdagon be van vetve és a melyek ellen sem hatalom, sem gazdagság nem képes megóvni. Hol sok fény, ott sok árny van, az egyikkel a másikat is el kell fogadnunk. Ha belátuk ennek szükségességét, ha elismertük azt, hogy az emberi elhivatás nem lehet az, hogy állatias butaságban tengessük életünket, akkor a művelődést sem szabad

kiszebbíteni azért, mert a megismerés és a műveltség fényével a szenvedéseket nagyobb mérvben juttatta osztályrészünkül.

E szenvedéseket könnyebben elviselhetjük, ha az ész hódító fegyverével ellenük fellépünk. A szenvedések csak azt sújtják oly nehezen, ki azokat ellenállás nélkül fogadja.

Gyász, bánat, gond, félelem az ember szenvedései kétfős tekintetben, először annyiban, hogy fájdalmat keltők és életörömeinket apasztják, másodsor hogy szenvedőleg azaz ellenállás nélkül hajlunk meg a fájó érzetek és képzetek hatása alatt.

Mint hogy egy időben nem lehet egyszerre *szenvedő* és *cselekvő* szerepünk, azért mihelyt a cselekvés terére lépünk, a szenvedés állapotának meg kell szünnie. Uralkodjunk magunkon! Ne hajtsd le fejedet rabszolga módra a szenvedés előtt, hanem egész határozottan szállj vele szembe. Shakespeare jól mondá: A szenvedés annál jobban sújt, ha látja, hogy csak gyöngén, erőtlennül hordják.

A ki egyszer megkísértette, hogy nehéz életviszonyok között erőteljes elhatározással ragadta ki magát a tétlen, elgyengítő gond karjai közül, az bizonyára tapasztalta, mily gyorsan tűnnek el a búskomorság ködei, hogy helyet adjanak új remény, új életbátorságnak.

A szenvedőleges bánat és gond igen gyakran csak a restség és gyöngeség gyermeke. Egy értelmes, személységének méltóságával öntudatos ember gond-bánat között csak cselekvő szerepre képes, nem pedig szenvedőre. Nem azt kell kérde: „Hogy fogom a fenyegető bajt elviselni?” hanem: „Hogyan háríthatom el?” Igaz a régi közmondás: „Ki maga magán segít, annak Isten is segít,” és: „Ki önmagát el nem hagyja, az nincs elhagyatva.”

De mit csináljunk oly esetekben, hol saját erőnk a fenyegető baj elhárítására tehetetlen? Például, ha egy drága lényt veszítünk el? Ez megrendítő csapás, melylyel szemben Jean Pault idézem: „Ha a vigaszt nem találod a közelben, úgy keresd azt fennebb és mindig fennebb. A paradicsmadár kimenekül a viharból, mely tollazatát megragadta, mindig csak fennebb repülve, hol nincs vihar.”

Minden más esetben, hol emberi belátás és emberi tetterő valamire képes, sohasem szabad kétségbe esnünk. Mily gyorsan és váratlanul változnak olykor a viszonyok! Fortuna szeszélyes istennő; ma komor képet mutat, holnap talán mosolyog nekünk. De gyakrabban mosolyog a bátor és erősnek, mint a gyáva és gyengének.

Költői vagy költőiségre hajlandó emberek a fenyegető bajok aggodalma miatt annyira szenvednek, mivel képzelőtehetségek élénksége túlzásokra teszi hajlandóvá, úgy hogy a bajt nem látják, úgy a mint van, hanem a mint a felhevült képzelő erő festi. Kétfős hátránya van ennek. Először inkább aggódnak, kisléleküebbek lesznek és elvesztik józanságukat, mivel erejük a nagyobb mérvben látott bajt nem képes legyőzni, és azután, ha tette kerekednek, cselekvésök nem a valódi, hanem a látszólagos bajhoz mérve, nem ritkán elégtelen, czéltalan.

A ki tapasztalásból tudja, hogy képzelete ily gondolatainak nem ura, minden baj, veszély alkalmával ezt kellene mondania: „Túlzás, a dolog nem oly komoly, mint gondolod, ne veszítsd el fejed, légy hidegvérű.” Ez önorvoslást nem lehet eléggé ajánlani a lán-

goló kedélyű, költőiségre hajló embernek. Hajlamunk a fenyegető bajt nagyító szemüvegen nézi. „Szenvedés viharfelhő; a láthatáron fekete, felettünk szürke.”

A jövővel foglalkozva, gyakran esztelen túlzásba, aggályba esünk; ez kitünik abból, hogy nem egy baj, veszély, vagy épen nem valósul, vagy ha igen, csendesebb lefolyású, mint a mint vártuk. Ha nem következnek be, ok nélkül aggódtunk; ha szelidebben folynak le, mint gondoltuk; akkor legalább igen sokat aggódtunk, s ha úgy foly le, mint várni lehetett, akkor gondoljuk meg, mit a költő mond:

„Időhez bajt megsírtni illik,
Ha közelg s valóban megjelenik.”

Az aggodó nőies odaadás a gonddal szemben hátrányos, mert erőnket, bátorságunkat emészti fel, még mielőtt a cselekvés ideje elérkezett volna. Ember, kinek meredek hegyre kell felhatolni, erőt fog gyűjteni előbb, mielőtt a hegy megmászásához fog, s nem fog haszontalan erőlködés, talán futkározásban a hegy lábánál elfáradni, kimerülni.

A Biblia egyszerűen fejezi ki e gondolatot: Ne gondoskodj a jövőd reggelről, mert minden napnak meg van a maga gondolja! Mily gyakran történik, hogy váratlan körülmények, a melyekre nem is gondoltunk volt, helyzetünknek rögtön kedvező fordulatot adnak, hogy vizsályok, a melyekkel szemben azt hittük, hogy tehetetlenek vagyunk, hogy fenyegető vész, melyre félelem; gond között vártunk; egész váratlanul javunkra, üdvünkre szolgáltak. „Ki tudja, mire jó?”

Befejezése a jövő számban.

Czirják Albert.

A kisededóvás és a népiskola.

(Folytatás és vége.)

Nevelési szempontból a kised nevelését a születéstől a 6. életév betöltéséig igen fontosnak tartom; mert: „ezen kor a testi és lelki tehetségek legszorosabb fejlődésének a kora.” Avatott kezekben kívánnám látni az ezen fejlődésre való felügyeletet.

Úgy ezen alapnevelést, mint az otthon velök megtörténhető veszélyektől való megóvást, eszközölhetjük egy jó óvodával, tapintatos és képző óvó, vagy óvónő vezetése alatt. A mit gyermek kiskorában elmulasztunk nevelésre vonatkozólag, azt nagy korában nem lehet kipótolni. „Bizonyítja ezt a tapasztalás, mert ki-ki tudja, hogy a 7. életév előtt elsatnyult test elevenségét, ügyességét megszerezni, az érző szervek gyengeségét helyreütni, a rövidlátást orvosolni, a gyakorlat hiánya miatt eltompult lelki tehetségeket kifejteni, s a külhatások által szokássá vált roszt teljesen kiirtani, a legjobb iskola sem képes.” (Sz. E.)

Az óvodával elvonnók felügyeletre a szülőktől kisedeiket a nappali időre, öntudatosan és öszhangzatosan fejlesztendő testi és lelki erőit. S ezel, míg egyfelől kevésbítendő a százalékot, mely minden év végén felmutatja, hogy nálunk; hol aránylag a legtöbb kised születik, a 3—7 éves gyermekek halandósága 50—55% között ingadozik, másfelől előkészítendő a kisedeket a népiskolai oktatásra és nevelésre.

Ez idő szerint ez ügy melegen fel van karolva, és reménylhető; hogy a magas kormány támogatása, az „orsz. kisededóvás egyesület,” s most legújabbán a ma-

gyar közművelődési egyesületek segítségével még inkább tért foglal, és eljön az idő, hogy nem lesz község, melyben kisededóvoda ne létezzék. A kisededóvoda mikénti felállítása, gondozása és anyagilag való gyámolítása miképpen történjék, könnyen útmutatást szerezhetünk P. Szathmáry K. „Piros Könyv“-éből, melynek célja, népszerű modorban megismertetni a népet a kisededóvoda eszméjével, s reá bírni őt arra, hogy kisededeinek nem nagy anyagi áldozatba kerülő költséggel óvodát, menedékhelyet állítson, nyisson.

Szerinte az óvodák három alakban rendezhetők és állíthatók be.

1. A kisededóvoda, melybe a 2 évet betöltött és a 7 évnél kisebb gyermekek vétetnek fel, célja a kisededek lelkének és testének megóvásán kívül, azok „értelmének és szívének, akaratának helyes irányban kifejtése“ kiképzett óvó vagy óvónő vezetése alatt nyári és téli időre alkalmas helyiségekben, a szükséges játékszerekkel kellően felszerelve. Ilyennek évi költségei 6—700 forintra mennek, mely a kisededek számarányában változhatnak.

2. Az állandó, és 3. a nyári menedékhely, előbbi egész év folytán, utóbbi a nyári munkás hónapok alatt áll nyitva leginkább a megóvás céljából, egy értelmese dajka vezetése alatt, ki a kisededekkel való bánásmódot egy legközelebbi város óvodájában levő képzett óvó vagy óvónő mellett egy pár hónap alatt elsajátíthatja. Ez kevesebbe kerül, miért szegénysorsu községben inkább ezek állíthatók be a nép minden nagyobb megerőltetése nélkül. Az állandó gyermek menedékhely évi fentartása úgy 240, a nyárié legalább 120 forintba kerül.

Miben áll a kisededóvás haszna? A munkára menő szülők nyugodtan teszik be reggel oda gyermekeiket, s este a munka után, minden félelem és aggodás nélkül viszik el onnan azokat. Első sorban maguk a szülők élvezik ennek jóltevő hasznát, gyermekeik megóvatnak minden természeti és erkölcsi veszélytől.

Másodsorban az iskolára nézve van haszonnal. Ugyanis az oda bejáró gyermek testi épsége, midőn egyrészt az elsatnyulástól megóvatik, fentartatik, erősítettik, más felől lelki ereje az okszerű vezetés által (értem az óvodában, vagy egy kitűnő, értelmese óvodajka vezetése alatt álló állandó gyermek-menedékhelyen) olyaná képeztetik, hogy a tanító sokkal könnyebben vezetheti, fegyelmezheti, mint azt, ki ilyenmő vezetést sem óvodában, sem szülőitől nem nyert. Itt helyén találom elmondani szerény véleményemet arra nézve is; vajjon csak falusi egyszerű szülők gyermekeinek nevelése miatt van-e szükség az óvodákra, vagy szükséges-e ez a műveltebb szülők kisedeire nézve is?

Azon feladatokat, melyeket a családtól a józan nevelés helyes keresztülvitele megkíván, nem kívánom ez által a legkevésbé is sérteni az értelmesebb szülőket, alig van család, mely azokat minden tekintetben teljesíteni képes. Csak a társulási vágyat emlitem, kielégítheti ezt minden család? Nem, mert ha cseléddel segíthetünk ezen, legtöbb esetben helytelen dolgot mivelünk.

Végül a társadalomra való hasznát kell megemlítenem. Bár az itt való szoktatás és nevelés az egyén legifjabb idejére esik, s akkor még a nehézségek egyike közé tartozik megítélni annak hasznos avagy káros következményeit, mindazáltal ez irányban a tapasztalás már régebben megadta a feleletet. „A mit ifju korában meg-

tanul az ember — mond a példabeszéd — azt vén korában sem felejtí el.“ A játszva nevelés által, már mint kiseded, a rendhez, tisztasághoz, értelmességhez, erkölcsösséghez szoktattatik. Megmutatta a tapasztalás, hogy azon községben, hol óvoda állíttatott be, más férfiak és nők kerültek az életbe; az olyan helyiségben: „vidám, értelmese arcokkal, tiszta öltözettel és jó létre mutató házkörnyékekkel találkozik az ember; s a templomba vásárnap is sokkal többen járnak, mint a mulató helyekre.“

S ha még felvesszük egyik igen fontos hasznát a társadalomra, hogy t. i. a különböző nemzetiségű lakósok gyermekei e helyen tanulhatják meg legsikeresebben nemzetünk nyelvét, mert itt kezd fejlődni beszélő képességök, e nyelvet hallják mindig e társas életben; azt hiszem, ha egészben nem is, de részben kimerítettem.

Hogy hazánk az óvodák felállítással a legtöbbet nyer, ezek után, nem kell hosszasan fejtegetnem. Ha elenyészik a kisededeink halandóságát kimutató százalékkunk, nemzetünk meg fog kétszereződni, s e mellett megizmosodik, erősödik, munkás lesz önmaga, ember-társa és a haza jóléteért.

Legközelebb, midőn vallás és közoktatási m. kir. miniszterünk Trefort Ágoston ő nagyméltósága a pozsonyi polgármesterhez levelet intézett s országunk állapotáról, az ő megszokott nyíltságával és mély belátásával írt s fejezte ki nézeteit, tapasztalatait, a népoktatásról is elmondta magas véleményét. „A népoktatás — írja említett levelében — a hogy az nálunk, de másutt is megy, nem elégít ki — és hogy attól üdvös eredményeket várhassunk, egészen más ösvényre kell azt terelni. . . . A népoktatást illetőleg nevelést akként kell vezetni, hogy annak, a ki iskolába járt, általán véve jobb erkölcsői és szokásai legyenek, mint annak, a ki iskolába nem járt, és kell, hogy a népoktatás közigazdasági természetű legyen, hogy az iskolázott földmivelő jobban szántson és vessen, hogy tudjon a gyümölcs és szőlőműveléssel célszerűen foglalatoskodni, — s ha kézmives, ügyesebben csinálja készítményeit, mint azok, a kik iskolába nem jártak.“

Erősen hiszem, ez idéztekből, hogy ő nagyméltósága hiva az iskolai kézimunka tanításának, gyermekeinkből nem könyvmolyokat, újságotvasókat, falu ügyvédeként akar neveltetni, de munkás, szorgalmas, józan életű, becsületes hazafit. E célnak alapját legbiztosabban már kisededeinknek helyes és okszerű nevelésével lehet megvetnünk. Ha tehát az óvodákban, vagy egy értelmese vezetővel bíró állandó menedékhelyen, kisedeinkben, habár csak játszva is, de lassan-lassan felébresztjük a munka ösztönét, ez természetévé válván, már a népiskolába, mint munka-szerető ifju lép be, s ha itt is ez irányban halad s vezetetik, eljön az idő, midőn ő nagyméltósága, hazánk népoktatásának lelkes vezetője, ideáját megtestesítve láthatja.

Ily irányban kell kezdeni népoktatásunkat, erőssé és nagygyá tenni hazánkat, ezért vagyok hiva a kisededóvásnak.

Azért, midőn óhajtandónak tartom, hogy ezen fontos ügy, ép úgy, mint az elemi népoktatásügye törvényhozásilag s azzal összefüggőleg rendezendő; egyúttal kívánom, hogy a tanítók, mint eddig is minden hazafias, s ezen, terhes munkájokat részben megkönnyítő ügyben a hol társadalmi agitáció útján lehetséges, tegyenek meg minden lehető, buzgalkodjanak a kisededóvás okszerű vezetésének érdekében, hogy állíttassanak óvodák, állandó menedékhelyek, értelmese óvó-dajka vagy vezető

felügyelete mellett, már a hol ezt az anyagi körülmények, ismétlem a társadalom, vagy egyesek jótékonyága, a község és állam támogatása megengedik.

Munkálkodjunk a közművelődési egyesületek érdekében, terünkhöz mértén, alkalmak adtán, növeljük tagjaik számát, s ezáltal anyagi erejét, hogy ezek is minél nagyobb mértékben segítsék annak idején művelődésünk előhaladását. Óvodák, népiskolák segélyezése, felállítására feladatuk körébe tartozik.

Az óvodákból az iskolába, onnan a társadalomba kerül az ifju, mely a szülőé, a hazáé, mindkettő pedig csak akkor lehet boldog, ha neveltje tagja mivel, becsületes, munkás és jó hazafi. Tegyünk meg azért minden lehetőséget kisdedeink czéltudatos nevelése érdekében az iskolában is, az iskolán kívül is.

Még engedjék meg, hogy bár röviden, hazánkban a kisdedovás fejlődéséről egyet- s mást elmondhassak.

Hazánkban a kisdedovák megteremtője korompai gróf Brunswick Teréz volt. A nevelésügygel igen szeretett foglalkozni, s mint ilyen Pestalozzival is megismerkedvén, látva ennek lelkes és szép tanításait és nevelését. A mint Skótiában a kisdedovodák megpendítéséről hírt vett, azonnal meglátogató: „Wilderspinnek az angol alapítónak intézetét Spitalfieldsben.“ Az itt és Pestalozzinál látottak és tanultak ébreszték fel benne azon hő vágyat, hogy hazánkban a kisdedovodák ügyében buzgolkodjék. A legnagyobb lelkesedéssel karolta fel ez ügyet, s személyes ismeretségénél fogva előbb a főúri körökben, majd egész a királyi trónig ment, keresve ez ügynek támogatót.

Munkálkodásának első eredménye, mely több akadálytalán találkozott, a Budapesten, édes anyja házában „Angyalkert“ név alatt 1829. jun. 1-én megnyitott kisdedovó intézet volt. Ebben az ő vezetése alatt felszaporult ifju leányokat óvóintézet vezetőkké nevelt. A következő évben már 4 ilyen intézet nyílt meg, ugyancsak az ő közreműködése mellett. Szentkirályi Mór, Pestmegye főjegyzőjének indítványára 1836-ban gróf Festetich Leó elnöklété alatt megalkották: „A kisdedovó intézeteket Magyarországon terjesztő egyesületet.“ Az egyesület alapítói közé maga V. Ferdinánd ap. m. kir. ő felsége is beiratkozott 105 forinttal. Gróf Festetich Leó az ügy iránti meleg szeretetét bebizonyítandó Belácson (Tolnam.) kisdedovó intézetet alapított, melyet 1837. óvó képző intézettel kibővítettett, s melyhez az ig. állomásra Varga István választottat, ki az ügynek lelkes férfialévén, terjesztése körül nagy tevékenységet fejtett ki. Ez óvó intézet 1843-ban Budapestre helyeztetett át, melynek további vezetésében szintén nagy tevékenységet fejtett ki Ney Ferencz, később 1869. után Rapos József. Nevezetes a kisdedovás történetében, hogy a „kisdedovó intézeteket Magyarországon terjesztő egyesület“ nek 1848-ban a „magyarországi népnevelők egyetemes gyűléséből a vall. és közoktatási miniszterhez intézett kérés alapján elrendelte br. Eötvös J., hogy „1-ór az óvodák államintézeteknek s az azokban működő nevelők államhivatalnokoknak; 2 or az óvodák minden rendű szülők gyermekeire nézve szükségeseknek; 3 or az egész hazában a népesség arányában beosztandóknak tekinteszenek.“

E rendelkezések életbe lépését azonban a forradalom egészen megakadályozta, elfeledtette.

1869-ben a kisdedovó intézetekről önálló törvényjavaslat nyújtottat be a képviselőházhoz, mely azonban még mai napig sem tárgyalatott.

Egyik legfontosabb mozzanat a kisdedovodák történetében Fröbel Frigyes elveinek megismerése s beho-

zatala. A Fröbel elveit követők „gyermekkertek“-ket állítottak be, s „Fröbel nőegylet“-et, Fröbel-egyletet alakítottak. Ez utóbbi egyes tagjai azonban 1873-ban czímüket „orsz. kisdedovó egylet“ névvel cserélték fel, majd „1874-ben az orsz. kisdedovó-egylet, minden intézkedéseivel együtt beleolvadt a még 1834-ben Brunswick Terézia és Szentkirályi Mór által alakított egyesületbe“ s maig is megtartják a „kisdedovodákat terjesztő egyesület“ czímét.

E helyen egy pár megjegyzést kell tennem a Fröbel rendszere és a kisdedovóda czéljára vonatkozólag.

Fröbel rendszere értelmében a kisdedek 3 csoportra osztatnak s határozott terv szerint vezetnek azokban a munkálkodások, melynek a fonalmunka, rajzolás, papírfűzés, papírhajtogatás, agyagmintázás, gyöngymunka, kertészkedés, szilánkfónás, vesszőből alakítás, körkirakás, borsómunka, papírgyűrűs, metszés és ragasztás, kifűzés és kivarrás, *művészeti fondás*, doboz készítés, gyöngyhímzés, tantárgyak stb.

Valóban szükséges, hogy a kisdedeknek az óvodában a szenvedőleges megóvason kívül, a testi és lelki erők fejlesztésére is meg kell tennünk minden lehetőséget, de nem lehetünk hívei annak, hogy a fennebb elősorolt munkák ott mind végre hajtassanak, nem azért, mert egyfelől képtelenség, másfelől pedig már eddig is több visszaélés is tapasztaltatott az ilyenmü erőltetett vezetés mellett. Ily értelemben Fröbel elveit nem követhetjük. Igenis foglalkoztassanak kisdedeink az óvodában, de csak játszasián, s Fröbel foglalkoztató munkáiból csak annyit vegyünk be oda, mennyit kisdedeink minden megterhelés, szellemi kimerültség és kinzás nélkül elvégezhetnek.

A legújabb időben a „kisdedovodákat terjesztő egyesület“ Tizsa Kálmáné ő nagyméltóságának elnöklété alatt buzgolkodik, hol az ő, hol a társadalom és az állam segélyével állítani fel kisdedovodákat. Tevékeny és szép részt veszen e munkálkodásban Péterfalvi Szathmáry Károly, mint titkára az egyesületnek, tettel, szóval, mindenben páratlan ügyszeretettel. A kisdedovodák ügyét az ő neve elhagyása nélkül ma már nem említhetjük. Utazik vidékeken, buzdít népszerű felolvasásokon, lapokban mindenfelé. Működésüket száz eredmény kíséri. Így a vall. és közokt. m. kir. min. úr ő nagyméltóságának a közoktatás állapotáról, az országgyűlés elé terjesztett XII. jelentése szerint, mely részben az 188 $\frac{1}{2}$ -82 $\frac{2}{3}$. tanévről tünteti fel tanügyi állapotainkat, volt 311 óvoda, ezek évi fentartása 250,286 forintba került, melyből áll. segély 20,774 frt volt. Kisdedovó s óvonóket képző intézet van kettő, melyek közül egyiket „az orsz. kisdedovó egyesület“, másikat a „központi Fröbel nőegylet“ tartja fenn. Előbbit az állam évi 10,000, utóbbit 2000 forinttal segélyezi. Az óvodák száma a XIII. jelentés szerint szaporodott 25-el.

Ez vala nagyon rövid vázlata a mozgalomnak, mely a kisdedovodák felállításán fáradozott, küzd, folyton szem előtt tartva hazánk boldogulását, a miveltségben előbbre haladását, felvirágzását.

Nem ismétlem mindazokat végeredményben; mit fennebb már elmondottam.

Munkálkodjunk közre, buzgolkodjunk erőnkhez mértén a kisdedovás okszerű fejlesztése érdekében, ez ügy sikeres munkálása „nemzetünk biztosításánál“ egyik legfontosabb kérdését oldja meg. Ne muljék éppen rajtunk ennek munkálása.

Sólyom János.

A körlég — atmosphära — portartalma és ennek befolyása az egészségre.

(Folytatás.)

A levegő porszerű alkatrészeinek forrásai a különböző helyeken különbözők. Így pl. északnyugati Németországban okozója a tőzeg füstölés, mely Ems vidékén s Hollandban divatozik, hol tavasszal évenként a tőzeg felületeket felgyújtják, melynek füstje elterjed s e vidékek egész talaj-felületét elszenesíti. Ezen eljárásnak célja, hogy a savanyú talajt az égés után származott hamú által lehetőleg lúgosítsa, mire itt a haricska és rozs termelés érdekében nagy szükség van.

Presztel ezen vidéken $65 \frac{1}{2}$ mfdet ily tőzeges talajnak állít, melyből évenként 90 ezer hold égetés által egy időre mivelhetővé tétetik. Mert 4—5 évig ezen égetés után a talaj terem, de azután legalább 30 évig ugarnak kell hagyni. Presztel azt állítja, hogy 3000 m. magasra száll fel a füst az ily égő felületről, melyet aztán a légáramlat a távolban széthord Magától értetődik, hogy nemcsak a magas áramlat, hanem az alsó rétegben haladó szél is magával viszi ezen füstöt, melynek kozmás szagja távolabbi vidékeken is érezhető. Mint fehér füstök vagy szétszaggatott felhők usznak a légben, melyeken át esténként vöröses színben tűnnek fel a nap sugarai.

E jelenségek hatása főleg közép Európában észlelhető, helyenként elhomályosítja a napot s a kék eget ólomszürkévé változtatja, mi minden lényre lélekbénítő hatást gyakorol. Ily tőzeg füstnek főleg a Rajna menti tartományok, Hessen, Hannover, Szászország, Slezwig-Holstein, Oldenburg, Thüringen, Anhalt és Braunschweig van kitéve, sőt nem ritkán Baden, Württemberg, Csehország, Ausztria és Oroszország is, pl. ez utóbbi 1857. máj. 10—19-ig.

A füst által más országokban is keletkeznek ily ködök. Livland és Finland meg Oroszország nagy részén a korhadt dudvák égetése által nyárban nagy füst keletkezik. Ezen dudvák cserjés bokrok felgyújtása sokszor nagy erdőégekkel végződik. Így 1829-ben csaknem az egész Észak-Amerikát egy sűrű köd fődte, mely szintén erdőégekkel keletkezett, s ezen időben az esőt tinta-feketére festette.

A körlégnek kiválóan nevezetes por-forrása a tüzelés által keletkező korom és hamupor. Mindenütt a hol polgáriassult emberek élnek, hamu és szén keletkezik, melynek egy része a körlégbe jut. Egyedül London évenként 1500 ezer mázsát; egész Anglia pedig 100 millió mázsa kőszén használ tüzelésre. Azon sajtóságos barna-sárga köd, mely London felett oly gyakori, nagy részben telve van apró szén-porral. A korom testecskék a kőszénből por alakban hullanak szét, és a hova eljutnak, a talajt feketére festik.

De nemcsak a körlég lesz tisztátalan ezen tüzelés által, hanem a szobák levegője is, mit a rosz égésű kemenczék és lámpák idéznek elő, melyek az egész világon mindenütt használtak. A népesebb városokat reggelenként rendszeren füstfelhő övedzi.

A körlég por-tartalmának jelentékeny forrása még a cosmikus por; a mi nem egyéb, mint az egész világot betöltő apró részecskék, melyek a körlégben naponként lefolyó vegytani elégekből származnak. A vegyi elége maradványaiból a hamú és szerves tömecek a körlégben lebegnek. Ha e testecskék könnyűek, úgy légáramlatuk által hosszabb ideig távolabbi vidékekre

is elhúrozhatók. A körlég pora néha fémes vasat és álynyt is tartalmaz, mi a meteorokövekből jut olykor-olykor a levegőbe. Flögel Hamburgban kísérletileg kimutatta, hogy a körlég portartalma vasdús. A nagyító üveg alatt mint fénylő fekete részecskék tűnnek fel, melyeket egy delejes pálczával a többi porrészecskékből könnyen el lehet távolítani.

A vas tiszta fémes állapotban vajmi ritkán fordul elő földünkön. Téves dolog azt hinnünk, hogy a körlég vastartalmát csupán csak a meteoroktól nyeri; mert tüzelő vaskemenczék, valamint a tüzelő anyagok, pl. sok helyen használt gyéptőzeg stb. a körlég vastartalmának bő forrásul szolgál. A fémes vasnak a körlégben való jelenléte onnan is kimagyarázható, hogy a delejes vasérczek, vasélegek és vassók olyan anyagokkal érintkeznek, különösen a szerves világból, melyek amazokat tiszta fémekre bontják fel, s e bomlásnál a szénkönyen szabaddá lesz.

A körlég portartalmának mennyiségi meghatározását Tissandier akként eszközölte, hogy bizonyos megmért mennyiségű körlégáramot lepárolt vizen hajtott át, és azután a vizet elpárologtatta s a maradékot pontosan megmérte. Ily módon azon eredményre jutott, hogy száraz időben négyzerte több por van a körlégben, mint eső után, és hogy a városok levegőjében sokkal több mint a falvakéban. Tissandier Párisban nyolcz napi száraz idő után egy köbméter körlégben 23 milligramm port talált, míg egy erős eső után csak hat milligrammot. A falvak levegőjében eső után $\frac{1}{4}$ % milligramm, száraz idő után 3—5 milligramm por van. A pornak alkatrészeiből 25—30 % eléghető anyag 75—66 % nem éghető, s különböző szerves vegyekből áll u. m. chlor és kén vegyületek, alkálicus föld-nemek, ammóniák, vasoxyd, szénsavas méz, szénsavas magnesium, phosphátok és quarc szemcsék, stb. ezen kívül a cosmicus por sem hiányzik az alkatrészekből.

Ezen alkatrészeket összehasonlítás céljából egész pontossággal vizsgálták meg Magdeburgban.

Miután megösmarkedtünk a körlég alkatrészeivel; lássuk már most az egyes alkatrészek hatását a szervesetekre; úgy a szerves, mint a szervesetlen világban.

A körlégben úszó testek minden kétségen kívül befolyással vannak a meteorologiai viszonyokra. Így a porral telt körlég a napfénynek, éppen úgy mint a füst egy bizonyos mennyiségét elnyeli, a mint ez a turfa füstnél és a száraz ködnél szembetünőleg észrevehető. A napnak melegítő erejét is mérsékli; mert a porszemcsék — különösen ha azok szénrészecskékkel vannak telítve, mint kitünő hőelnyelő testek, — a melegnek egy nagy részét magokba veszik. A tiszta körlég hő átbocsátó közege — diathermaticus. — Ennek daczára az 1783-iki nyarat, melyben négy egész hónapon át sűrű száraz köd volt, rendkívül melegnek írják le.

A porrészecskékkel telített körlég nagy befolyással bír arra, hogy a víz gőztartalma elpárologjon vagy megsűrűdjék.

Moseart, Coulier, Aitken kísérletei bebizonyították, hogy a por befolyással van a köd keletkezésére. Aitken azt mondja, hogy por nélkül nincsen felhő, nincsen csapadék, mert a por okozza, hogy a vizgőz megsűrűsödik. Ennek bizonyítására két nagy üveggömb közül az egyik közönséges körléggel, a másik vattán keresztül szűrt körléggel töltött meg, és azután a közönséges körléggel töltött gömbe vizgőzt bocsátottak, mely után abban azonnal sűrű köd keletkezett, a másikba ha viz-

gőzt bocsátottak, az nem sűrűsödött meg, hanem egészen tiszta, átlátszónak maradt. Ha a légszivattyu burája alá vizet tesznek, a végre, hogy benne a levegőt vízgőzzel telítsék, a szívó készülék működése után a bura alatt levő levegő megritkult és egyszersmint lehűtődött, a közönséges körlég mindjárt ködképzést mutatott, melyet a vízgőz sűrűsége a lehűtés következtében okozott. Ha a légszivattyu burája alá filtrált levegőt bocsátunk és ritkítjuk, a ritkítás soha sem fog gőzt vagy ködöt idézni elő.

Ezen kísérletekből következteti Aitken, hogy a ködképzéshez a portörmecsek okvetetlenül szükségesek. Éppen így a körlégben csak akkor sűrűsödik meg a levegő vízgőz tartalma, ha benne porszemrészecskék vannak, melyek hiányában a vízgőz azon testekre csapódna le, melyeknek hőmérséke csekélyebb, mint a körlégé, és így eső helyett csakis harmatot kapnánk. Aitken a tenger habzását és a meteorokat úgy tekinti, mint a körlég portartalmának forrásait. A só és kén is por forrásul tekinthető. Ha rezet, vasat vagy üveget melegítünk, ezekről mind apró részecskék távoznak el, melyek üveg burában felfoghatók, e részecskék azonban olyan csekélyek, hogy vizsgálat nélkül nem is vehetők észre, mert a napfény sugarai által megvilágosított porszemcséknél ezek jóval kisebbek. Aitken vizsgálata nyomán a kénsav, a borszesz, a parafin filtrálatlan levegőben porforrásul szolgál, míg a filtráltban ez nem is vehető észre.

Minél számosabbak a körlégben a porszemcsék, annál kevesebb vízgőz sűrűsödik meg bennök, úgy hogy a vízgőz jelenléte mellett is a levegőben jól lebegnek. Azonban rendes körülmények között a por magában vízgőzt sűrűsít meg és azután a csapadékkal a földre száll. A korom törmecsek kisugározzák magukból a meleget, minek következtében lehülnek, a vízgőzt megsűrűsítik és ezzel együtt csapódnak le.

Ezen alapszik az, hogy a laicus világ nagy része a füst leverődésének látásakor már előre egy közeli esőt jósol; mert ilyenkor a körlég vízgőzzel van tele. Aitken állítása szerint a sűrű londoni ködnek egy része légnemű kén, mert Londonban egy téli napon mint egy 200 tonna kén égetődik el a kőszénnel, melynek a kén többé kevésbé alkotórésze. Aitken és mások kísérleteiből igen jól tudjuk, hogy a széntörmecseknek mekkora gázsűrítő erejük van, és a kénessav milyen kitűnő fertőtlenítő szer, ilyen városnak vagy ipartelepnek levegője nem hogy káros, hanem még hasznos.

Hogy a körlég portartalma vízgőzt sűrít meg, fennebbiek szerint a tudomány alapján bebizonyítható, mit azonban sokan kétségbe vonnak.

Nagyon elterjedt nézet, hogy a száraz köd, de különösen a tőzeg-füst mindig valamely zivatar által idéztetik elő, és mégis a zavarok és csapadék elalását akadályozzák. Ez a nézet téves megfigyelésen alapszik; összetévesztik az okot az eredménnyel. A tőzeget tüzelésre csak akkor használják, ha megvan száradva; a száradási idő, vagy az úgynevezett német tavasz akkor kezdődik, mikor északi és északkeleti szelek fúvnak, melyek kevés nedvességet tartalmazván magokban, esős zivatart nem csinálnak, de lehűtik a körlég hőmérsékét.

Ezen csekély hőmérsékű napok hűvös éjjelein e növények kisugárzása elősegíti a fagyot, de valahányszor vagy a körlég porral van telítve, vagy a tőzeg füst akkora réteget képez, hogy a föld és a földön levő tárgyak kisugárzását megakadályozza, akkor éppen az ilyen

fagyok ellen dolgozik. Hiszen köztudomásu dolog, hogy nálunk is a kerteket gyakran a fagyás ellen úgy védik, hogy mesterséges port, azaz füstöt készítenek olyan módon, hogy rőzse szalmát vagy száraz növényeket gyujtanak oly éjjeleken, melyeken a fagytól félnek. Azon vidékeken, mely felett a körlégben por van, annak hatása nagyon is meglátszik, pl. az országút mellett. Képzeljünk már most olyan athmosphérát, melyet a hamu olyan arányban telített, hogy Pompeji és Herkulánumot betemette. De ne gondoljuk, hogy csak a vulcánok azon gyors kitörések, melyek néha olyan rohamosan jönnek, hogy pusztító rombolásuk elől élő lény ki nem térhet, és mivel e talajban szárazföldi csigák, sőt emlős állatoknak csontmaradványai is találhatóak, ebből azt következtethetjük, hogy előállása nem a víz közbejöttével történt. Richthofen vizsgálatai csaknem kétségtelenül bizonyítják, hogy agyagos televény talaj most is Ázsiának India felőli tartományaiból viharos szelek által összehordva rakodik le. Arról, hogy mennyi és milyen erő által hordatott össze; csak akkor lehet fogalmunk, ha tekintetbe vesszük, hogy Chinának agyagos televény földrétege 600 méternyi vastag. Hány millió esztendőre volt szükség míg a szél ilyen vastagságot por alakjában összehordhatott? Amerikában Californiától keletre van ilyen agyagos televény, valamint Mexikóban is. Délamerikában a legnagyobb része Pampasoknak televény agyagból áll. Európában is fordul elő; de már feltűnően csekélyebb mértékben a Rajna völgyében. A hol csak agyagos televény előfordul, mindig fell kell tennünk, hogy a klímának hosszas ideig száraznak kellett lennie, hogy ilyen vastag réteget a szél porrakodásból összehozhasson, mert csak így érthetjük meg, hogy ilyen nagy mennyiségű portörmelék stb. képes volt földszakadásokat betölteni, és képes volt Afrikának nyugati continensét messze a sik tengerbe előtolni. Ilyen jelenséget mi kicsiben a futóhomok vándorlásánál veszünk észre. Újabb vizsgálatok azt is bebizonyították, hogy a Sahara homokja is Afrika keleti részéről kerül, Nubia mészhegyének vidékéről, melyeket a keleti passat szelek nyugatra visznek és itt leraknak.

(Vége köv.)

Dr. Bartók István.

IRODALOM.

„Magyar nyelgyakorló a magyar beszéd tanításához. — Fel-
nöttek és a magyarul nem tudó I. fokú ipariskolai növendékek szá-
mára. Irta: Láng Mihály, igazgató. II. füzet. Ára: 40 kr. Nagy-
Szében, 1885.“

E munka folytatását képezi e lapok egyik közelebbi számá-
ban ugyanezen cím alatt ismertetett I. füzetnek.

Jelen füzet szintén három részre van osztva. Az első rész
26 nyomtatott és 4 írott betűkkel szedett olvasmányt tartalmaz az
azokhoz közbe-közbe toldott nyelvtani alakok gyakorlataival. A má-
sodik rész három levelet és hat ügyiratot, a harmadik pedig az első
és második résznek olvasmányonként, illetve darabonként szedett
szótárát foglalja magába. Lássuk e részeket egyenként.

Általánossággal szólva az olvasmányok az iparosok, kereske-
dők és földmivelők osztályainak foglalkozási köréből a legnagyobb
gonddal vannak választva. Tárgyaik és tartalmuknál fogva igen al-
kalmasak úgy a leghasznosabb, mint legszükségesebb ismeretek el-
sajátítására. Különösen jellemzi az egész füzetet az, hogy az olvas-
mányok rövid és érthető mondatokból állanak. Egy néhány kettőből
összetett mondat kivételével az egész füzet csupa egyszerűen bővített
mondatból áll, mi a haladás sikerére nemcsak könnyítőleg hat,
hanem e fokon szükséges is. Mint láthatni az 1. olvasmányban a
felnöttekhez alkalmazott munka-szabályok, a 2. „A gazda elől meg-“
című elbeszélés és a 3. „A földek és sziklák“ című leírás tartál-

Ismertetés.

muk és az azokból kifolyóan felhasználható beszédgyakorlatokon kívül a I. füzetben tanult nyelvtani ismeretek összetoglaló ismétlésére vannak számv. Az olvasmányok 4. száma alatt „Magyarországról” közöl rövid földrajzi ismertetést. Az országnak kerületekre osztásával az „innen” és „túl” határokozókat, ugyancsak ez olvasmány folyamán az n-ragos névszókát, valamint a közelítő ragoknak a „közel” határozóhoz való viszonyát és használatát célozva megtanítani; az olvasmány végén kis jegyzet alakjában csoportosítva vannak az n-ragos névszók által vonzott szokottabb határozók. Az ezután következő: 5. „A mérges növények,” 6. „A veszett állat marása” és 7. „A pénzásó” című elbeszélés és leírásokban folytatólag a 4. számú olvasmányban leírt módszerrel tárgyalja irónk a gyakrabban előjövő névrágokat és az ezek által vonzott határozó szócskákat.

A 8. „A hőmérő” című leírás. czimének sikerült megoldása mellett különösen a «van» segédige jelen idejét tüzi ki nyelvtani anyagul. Az olvasmány végén itt is minden nyelvtani meghatározás és elnevezések nélkül ragozza a «van»-t a jelen idő egyes és többes számában. Ép e módszert követi a 9. „A magyarok ősvallása és miveltisége” című olvasmány segítségével a «van» mult idejének ragozását illetőleg és a 10. „A buza” című olvasmánnyal a «van» jövő idejének ismertetésében.

A 11. «A tisztaság» 12. «Szent István király» és a 13. «A kerékgyártó» című olvasmányokkal párhuzamosan ugyancsak az előbbi módon tárgyalja egy nehány idejének a három főidejét. Az ezután következő 14. «A gyapju» című olvasmány a tanult gyakorlatlására és ismétlésére van számv. A «Vidacs István» című 15. számú olvasmánnyal egy nehány *ik*-es ige ragozását tanítja.

«A higany», «A könyvkötés», «Szent László király» és a «Selyem» című olvasmányokkal a birtokragokat és a birtokviszony négy esetének kifejezéseit tárgyalja.

Ugyancsak az eddig folytatott módszer szerint: «Kálmán király», «Az építő ipar» és «A malomipar» című olvasmányokkal a szokottabb határozó-ragok és viszonyzó ragozását tanítja. «A szeszes italok» című olvasmánnyal a személyes névmásokat külön tárgyalja.

Az ezután következő 24—30 számok alatt: „Ganz Abrahám,” „II. Endre,” „A börgyártás,” „A részegség,” „A növények váladéka,” „A három emeletes lakatos” és „A vas” című olvasmányok részint a tanult gyakorlatlására, részint a tárgyalt nyelvtani ismeretek kibővítésére igen alkalmasok.

A második részbe foglalt levelek és ügyiratok igen könnyen okadatolhatólag csak kistolóul vannak föltéve. Ugy a levelek, mint a fölvetett ügyiratokat kiválóan jellemzi, hogy egyszerű és érthető kifejezésekkel a lehető rövidséggel mesterkéltég nélkül nyújtanak czimöknek megfelelő összesen négy oldalra terjedő 9 példát. Ugy a három levél, mint a beadvány, körlevél, utalvány, elismervény; nyugta és számla tárgyai a gyakorlati élet legszokottabb eseteiből meríték.

A munka harmadik részét képező szótár — a megfelelő olvasmányok szerint rendezve — részletességénél fogva a német nyelvet bíró felnőtteknél nagyban megkönnyíti a haladást.

Ezek után a munka becsét illetőleg egy pár észrevételt tesz a most ösmertett füzetbe. Az első rész olvasmányait mindazonáltal, hogy mind kül, mind belalakjukra nézve kivétel nélkül igen hasznos és célravezetőnek tartom, igen óhajtható lett volna véleményem szerint az elbeszélő darabokat nagyobb mértékben alkalmazni. Túlnyomólag szerepelnek a leírások, pedig igen emelné a munka becsét az, ha legalább fele részben alkalmas és tárgyaiknál fogva vonzó elbeszélések lennének képviselve. A nyelvtani részt illetőleg nem tudom magamnak kellően okadatolni azon körülményt, hogy a személyes névmásokat miért nem mutatta be már az igék ragozása előtt, mivel czeknél és a birtokragozásnál úgy is meglehetősen mértékben használathá vette. Ajánlatosnak tartom azért, hogy e munkát segédkönyvvül használható tanító a személyes névmások tanítására szánt olvasmányt nem a fölvetett sorrendben, hanem már a „van” segédigének ragozása előtt tárgyalja.

Mint a mű második részéből kivehető, szerzőnk a szükséges fogalmazványoknak jó részét a munkájának III. füzetbe szánta. Nem ártott volna ép ezért az ügyiratoknak inkább kevesebb fajtát venni föl, de úgy, hogy azok több és ne csak egy példával legyenek bemutatva. Egyes kifejezési és tollibáktól sem ment. Ezekből különösen szembeötlő «A három emeletes lakatos» Ez a czime egy olvasmány-nak, melynek tartalma szerint egy árva fiu szorgalma és igyekezete után egy három emeletes ház birtokába jut. — Van aztán a levelek közt egy, melynek megszólítása: „Kedves bátyám!” s az aláírásban «Jó bátyád József» szerepel.

A nyomás különben szép fehér és sima papíron igen tisztán sikerült, la leszámítjuk az irott alakú olvasmányok „ó” betűit, melyek többnyire „o”-k. — Jellemző e füzetben is, hogy a beosztott nyelvtani részletek illető olvasmányaikban feltűnően nagyobb betűkkel, az ösmerteti czéltól ragok e mellett a szóktól köztjellel elkülönítve nyomattak.

Véleményem szerint e munka most ismertetett második füzete is igen alkalmas különösen felnőttek és ipariskolai növendékek haladó-osztályaiban a magyar nyelv tanítására.

Tóth Károly.

Mérték-mutató és rajzminták, a „Mérték-mutató” című taneszközzel való első rajzgyakorlatokra, nép- és alsófoku ipariskolák számára összeállította *Propper Ferencz*, rajztanár Kolozsvárt.

A „Mérték-mutató”-nak az a célja, hogy az elemi iskolában a tanulók korukhoz alkalmazott segéd taneszközt találjanak s szellemi fejlődésüknek megfelelő módszer szerint, a mértán- és szabadkézi rajz megtanulására vezetessenek. E módszer pedig az előre meghatározott mérték szerinti rajzolása, részarányosság (symmetria) elvére van alapítva, és feloszlik:

1) egyenes vonalú rajzgyakorlatokra vonalzóval,
2) „ ” „ ” „ ” szabad kézzel,
3) „ ” és görbe vonalú rajzgyakorlatokra körző, vonalzó és háromszög táblával,

4) görbe és vegyes vonalú rajzgyakorlatokra szabad kézzel.
E gyakorlatok vezetésére megfelelő rajzminták szolgálnak, melyek ugyanazon mértékrészekre osztott kerettel vannak ellátva, mint a „Mérték-mutató.”

A „Mérték-mutató” egy kis taneszköz a gyermekek kezébe. Alakja egy nagyobb könyv kemény tábláihoz hasonló. Felnyitva belől egy fehér, erős kártyapapírból készült, kivágott keret van, melyen (az I. számú nagyságúnál) hosszára 22, — szélességre pedig 14 centiméter valóságos nagyságban van följegyezve. Az így beosztott keret fel- és le könnyedén mozgatható. A rajzoláshál e keret alá teendő (kivántató esetben) a palatábla (fa. keret nélkül) vagy annak táblapapírból készült utánzata; azután a tiszta papír, melynek különösen az első gyakorlatoknál mind a két fele használható.

A „Mérték-mutató” mellett segédesszköz egy kis vonalzó, mely ugyanazon mérték-részeket tartalmazza, mint a „Mérték-mutató” kerete. E vonalzó minden irányú vonalzások gyakorlásánál és általában a mértáni rajzok szerkesztésénél a „Mérték-mutató” keretének megfelelő mértékrészekre illesztve és alkalmazva használandó. Ha a vonalzó kezelésében a tanuló a kellő ügyességet elsajátította, akkor a mértáni rajzok rendszeres szerkesztéséhez, a vonalzó mellé, még egy vagy két, ugyanazon mértékrészekre osztott kis háromszög tábla és körző alkalmazandó.

Az első vonalzó stb. gyakorlatokat a tanulók palatáblán könnyen fehér plajbásszal, papíron pedig közepes keménységű ironnal tegyék, könnyedén tartva kezökben, hogy tisztább segéd- és teljes vonalakat húzhassanak. A rajzok kidolgozására használhatnak lágyabb, feketébb vagy színes ironokat is.

A „Mérték-mutató”-n és az annak megfelelő mintákon a *felelő jegy* fenn és alatt a 11-ik, jobb- és balfelől a 7-ik számmal azért van feketébb vonallal szembetűntetve, hogy a tanulók ez által is a *részarányos osztó-vonalra* (symmetriálisra) figyelmeztetve legyenek, mert rá kell szoktatni, hogy minden rajzot e két osztóvonal húzásánál kezűjenek meg.

A „Mérték-mutató” e berendezése által pótolhatja a fikereti palatáblát, mindennemű hálózatot és tiszta papírt tartalmazó rajzfüzeteket stb.

Tehát teljesen a gyermek kezeügyébe való taneszköz, melyet az irásnál és számolásnál is használhat; de legkivált a mértáni és szabadkézi rajznál, midőn különféle méretek és beosztási jegyek előre meghatározására van szüksége s a kidolgozásnál pedig a közök pontos meghatározására vezeti.

Mint előbb már mondvá volt, a „Mérték-mutató” keretén levő méretek a centiméter valóságos nagyságában vannak följegyezve; e méretek a rajzoláshál folyton a tanuló szemei előtt állanak, és így nemcsak az egy centiméter nagyságát, hanem annak többszörössét is szemmérték szerint könnyen meghatározni képesek lesznek. Mi által a diktálás és emlékezet utáni rajzgyakorlatokat is könnyebben készíthetik meg.

A 48 oldalra terjedő mintacsoport az I-ső rész tananyagát teszi, s főképpen az alapidomok megtanulására szolgál, tehát legfőbb feltétel az, hogy a tanulók azokat jól meg tudják egymástól különböztetni, s a megmagyarázott egyszerű szerkesztési mód szerint tiszta papírra a kis vonalzó segítségével rajzolni; mert az alapidomok tökéletes ismerete által lehet a különféle síkdiszítményeknél vagy testeknél előforduló alapidomokat felismerni s azok részletei beosztásánál vagy változásánál kellőképpen felhasználni, s épen ezért nemcsak az itt bemutatott minták használhatók a rajzleckeiken, hanem mások is, melyek az iskola vagy magánosok birtokában vannak, s a négyzetes háló beosztása szerint készíthetők.

Mintán a „Mérték-mutató” berendezése által a tömeg tanítás igényeinek tökéletesen megfelel, szükséges hogy az iskola fekete tábla is keretén mindig a „Mérték-mutató”-val egyenlő számú részekre legyen beosztva. A milyen beosztású „Mérték-mutató”-t használnak a gyermekek, olyan beosztás legyen az iskola tábla keretén is. Magyarázza és mutassa meg a tanító a lerajzolandó tárgyak méreteit a keretről s azután rajzolja le és dolgozza ki azokat a tábla tiszta területére. E magyarázatok és előrajzok után dolgozzanak azután a gyermekek tiszta úrlapra a „Mérték-mutató” segélyével.

Az első kísérletekre az iskolai fekete táblát úgy lehet legegyszerűbben használni, hogy a tanító annak keretét egy deciméter szélességben fehér papírral beborítja és erre tentával a megkívánt mérték-részeket és számokat jó erősen feljegyzi. A tábla bal-és jobb felén minden mértékrész közepén legyen egy faszeg (lehet más is) amelyre a táblával egyenlő hosszú vonalzó, (mely oly széles is legyen, mint a kereten levő mértékrész,) a két végénél e célra levő bevágásánál fogva, szegről-szegré alkalmazható legyen s egyik vagy másik fokon beakasztva állhasson úgy, hogy szükség esetében azon a háromszög táblát előre és hátra csusztatni lehessen. Megjegyezvén még azt, hogy a hosszú vonalzó és háromszög tábla is olyan nagyságú részekre legyen beosztva, mint a kereten levő mértékrész, mert azokról a különféle rajzok beosztásához vagy változásához szükséges méreteket előnyösen lehet lejegyezni és így a rajzokat gyorsabban elkészíteni.

*

Midőn a népiskolai rajzitanítás érdekében a «Mérték-mutató»-ról és annak kezelésére vonatkozó módszerről e pár szavakba foglalt ismertetést adni bátorodom, kérem a tisztelt tagtárs urakat, sziveskedjenek e kis tanszékző becses figyelmökre méltatni: megvizsgálni, tanulmányozni, a legszigorúbban és érdemlegesen megbírálni; és ha azután azt jónak és iskolai használatra is célszerűnek találják, hadd álljon elő a műpar az ő ezer meg ezerféle technikai ügyességével, leleményességével és nagy anyagkincsével: állítsa azt elő minden kigondolható alakban, főképpen az iskolai tanításnak mindenben megfelelőleg, tehát a legjutányosabban és úgy, hogy a legszegényebb gyermek is hozzá juthasson *) és azt mint kedvelt tanszékzőt használhassa.

Ez alkalommal legyen szabad még azt is megemlíteni, hogy a «Mérték-mutató» szerkesztésére főképpen az szolgált indokul, hogy úgy a hazai, mint a külföldi neveléstanügyi szakirodalomban a vonalozott vagy pontozott háló (stigmographiai) rajzolás, sok mindenféle (itt nem rendén levő) discussio tárgyát képezte.

Próbáljuk meg hát a «Mérték-mutató»-val; kezdjük a komolyabb rajzolás 3-ik elemi osztályban, adjunk mindjárt tiszta pápirt a gyermek kezébe, vonalozza ő maga magának ha tetszik, az íráshoz számoláshoz szükséges lapot; rajzoljon, dolgozzon vonalzóval, körzővel és szabad kézzel a «Mérték-mutató» utasítása szerint. Itt aztán nem lesz az a nehézség a mi a stigmographiánál van, a többek közt az a nagy ugrás, a pontozott hálóról a tiszta papírra.

Propper Ferencz.

V E G Y E S E K.

— A kolozsvári szegény tanulókat segélyező egyesület f. év jan. hó 17-én tartott gyűlésében elhatározta, hogy az alapszabályok módosításával a választmányt nótágokkal egészíti ki. A közgyűlés jan. 24-én tartatik meg, melyről lapunk közelebbi számában tudósítást közlünk.

— Alapítványok. *Gazsi József*, nyug. tanár a kolozsvári szegény tanulókat segélyező egyesületnek 100 ftr névértékű (circa 160 frotot érő) takarékpénztári részvényt adományozott, miért nevezett egyesület választmányja hálás köszönetet nyilvánít. — *De Gerando Antonina* a kolozsvári felsőbb leányiskola igazgatónöje, egyik kedves tanítványának, *Mélt. Ferencz József* unitárius püspök leányának elhunytá alkalmából, ennek nevére a kolozsvári felsőbb leányiskolánál alapítványt tett le, melynek kamataiból ez intézet szegénysorsu növendékei segélyeztetnek.

— Az erdélyrészi magyar közművelődési egyesület f. év jan. 12-én és 13-án, (16 órán át) választmányi gyűlést tartott, melyen több orsz. gyűl. képviselő, főispánok, egyházi s világi főtisztviselők s más alapító tagok nagy számmal voltak jelen. E gyűlésen tárgyalatt az egyesület munkaprogramja. Megalakították a következő szakosztályok: elnöki, közművelődési, közgazdasági, gyűjtő és székely ügyi szakosztály. Az egyesület javára alárít összegből a mai napig a 100,000 frotot meghaladó összeg fizetett be.

— A kolozsmegyei tanítótestület központi nevelésügyi bizottsága eddig 3 gyűlést tartott. Az elsőt a n.-szabeni tanítóknak az ingyenes magyarnyelvi tanfolyamok ügyében Erdély néptanítóihoz intézett nyílt levele tárgyalatt, az arra vonatkozó határozatot a. punkban már közöltük. A második gyűlésen *Sárdi István*, kép. tanár tartott előadást a pontozott és hálózott irkáról. A 3-ik gyűlésen a népiskolai földrajz tanítás módszere tárgyalatt. Előadó *Bod Péter*, kép. tanár volt. — Utóbbiakat ismertetni fogjuk.

*) A «Mérték-mutató» mostani első kiadásában 20 kr. A hozzártartozó minták magyarázó szöveggel 50 kr. Egy kis vonalzó 6 kr. Kapható a szerzőnél, Stein Jánosnál, Straczingér Gusztáv papirkereskedésében és a «Család és Iskola» kiadóhivatalában.

— Az országos történelmi képtárt Budapesten a várkeri bazar helyiségében, nagyszámu közönség jelenlétében f. hó 17-én nyitotta meg a vallás és közoktatásügyi miniszter úr ő nagyméltósága.

— **Muraközi alapítvány.** Hirschler Lipót, Miksa Jakab és Henrik első dombovári lakosok, azon muraközi tanítók jutalmazására, kik a magyar nyelvtanításban legszebb eredményt tudnak felmutatni, 1000 frotot ajánlottak fel; — oly módon, hogy ez összeg évi 200 ftrnyi részletekben osztassék ki.

— Az országos népoktatási kör választmányja f. év jan. 18-án tartott ülésén elhatározta, hogy továbbra is felfüggeszti működését. Jövedelmét részben az erdélyi részben a felsőmagyarországi közművelődési egyesületnek, könyveit pedig a budapesti népoktatás körnek ajánlja fel.

— Az «Eötvös-alap»-ot gyűjtő és kezelő bizottság Péterffy Sándor elnökle alatt Budapesten jan. 17-én gyűlést tartott. A bizottság örömmel vette tudomásul az elnök azon kijelentését, hogy az «Eötvös-alap» ügyei anyagi tekintetben nem eshetnek kifogás alá, a mennyiben a pénztári kimutatás szerint az 1885. évi bevétel 5013 ftr 97 kr. Az 1884. évi maradék 2842 ftr 56 kr. 1885. évi kiadás 5484 ftr 64 kr. Marad tehát 1886-ra 2371 ftr 84 kr.

— **Gyászliir.** Gyöngyösi István kézdívasárhelyi felső-népis. kolai tanítót, lapunk munkatársát, súlyos csapás érte, szeretett neje-Márkosfalvi Barabás Berta f. hó 12-én élte 25-ik évében meghalt: Béke poraira.

— **Szabadka város oktatási célokra a jelen közg. évre** következő összegeket irányozta elő: Népiskolák és kidedovódokra: 72,638 ftr 22 kr., főgimnáziumra 28,443 ftr 41 kr., ipar és szövőiskolák: 4522 ftr 60 kr., ösztöndíjakra: 929 ftr 52 kr., zeneisk. 2287 ftr 60 kr. Eötvös-alap 2000 ftr. Összesen 110,820 ftr 35 kr. Ebből megtérül főgimn. tandíjakban 1450 ftr, ösztöndíjakban 449 ftr 52 kr., közokt. alap kamatai 13,510 ftr 35 kr.; összesen 15,409 ftr 87 kr. Tiszta kiadás 95,411 ftr 48 kr.

— **Alsó-foku kereskedelmi iskola felállítását** batározta el Nagyvárad város törvényhatósági bizottsága, mely már folyó évi január 15-én meg is nyitattott. Most egyelőre csak az első osztály lesz berendezve; ha azonban a tanulók száma kívánja, két párhuzamos osztály is állíttatik.

— **Tanítói képesítő vizsgálatok a magyar nyelvből.** A közoktatásügyi miniszter úr nagym. engedélyezte, hogy azon tanítók részére, kik tanulmányaikat nem magyar tannyelvű képezdeknben végezték, Nagyváradon Sipos Orbán m. osztálytanácsos kir. tanfelügyelő elnökle alatt vizsgáló bizottság szerveztessék, mely előtt magyarnyelvi tanítási képességeket igazolhatják, minthogy a törvény értelmében tanítói állást többé nem foglalhatnak el, kik — a mennyiben tanítói képesítvényüket nem magyar tannyelvű képezdektől nyerték, a magyarnyelv tanítására nézve oklevéllel nem bírnak. Az első ily vizsgálat a folyó tanév végén tartatik meg; a részletekről a megyei kir. tanfelügyelőség útján nyernek az érdekelt tanítók értesítést.

— **Magyar iskola Amerikában.** Az „Amerikai Nemzetőr” írja, hogy az új világgrszben a magyar-angol iskolákon kívül tisztán magyar ingyenes iskola is van már. Georgia államban, Albanyban, hol több magyarországi család telepedett volt meg, Geiger József lelkes honfitársunk az ott lakó magyar családok gyermekei számára ingyenes magyar iskolát nyitott; hogy a hazától elszakadtak szívben és szóban továbbra is magyarok maradhassanak.

— **A csillaghullás magyarázata.** A látvány azoknak, kik nincsenek beavatva az időszakos csillaghullás tümenényének titkába, úgy tűnhetet föl, mintha szükségtegen égi testek hullottak volna alá a világűrbe s ez egyszer nem gondolkoztak naivul, mert csakugyan egy foszló félben levő világtest szórta ekkor romjait földünk tájaiba, azok a csillagszerű hulló testek egy pusztuló üstökösnek a világűrbe vetett részei voltak. A tümenényt a csillagászok már előre tudták, mert az u. n. Bila-téle üstökös m. év nov. 27-én jutott ismét pályafutása közben napunk hatáskörébe s ekkor újra kell földünknek találokznia vele. Az üstökös azonban valószerűleg meteorokra bomlott s ez idézi elő a csillaghullást. E csillagok nem egyebek, mint a már rég nem mutatkozó Bila-üstökös apró részei, melyeket az anyatejtől a nap vonzási ereje elszakított. E fölfedezést Schiapardli híres olasz csillagásznak köszönjük, ki 1867-ben állapította meg a hulló csillagok s üstökösök közti összefüggést s 1871-ben közrebozsátott: „A hulló csillagok asztronómiai elmélete” című művében állapítá meg annak elméletét.

TARTALOM: Küzdelmek, lelkierő. *Czirják Albert.* — A kisedővás és a népiskola. *Sólyom János.* — A körülég portartalma és ennek befolyása az egészségre. *Dr. Bartók István.* — Irodalom. Magyar nyelvygakorló a magyar beszéd tanításához, írta Láng Mihály, ism. *Toth Károly.* Mértékmutató, összeállította és ismerteti *Propper Ferencz.* — Vegyesek.